

Kære Frøken Jelena

Ljudmila Razumovskaja

AARHUS TEATER STUDIO · 24. APRIL - 6. JUNI 1992

Peder Holm Johansen

Lizzi Lykke

Páll Danielsen (med ryggen til), Lizzi Lykke, Jens Albinus og Mette Agnethe Christensen

Ljudmila Razumovskaja

af Kjeld Bjørnager

Det er kvindeskikkelser, der interesserer Razumovskaja mest. I dem søger hun sin inspiration, om det så er den klassiske Medea, H. C. Andersens »Den lille Havfrue«, Maria Stuart eller skolelærerinden Jelena Sergejevna – som hun alle har skrevet skuespil om.

Hun har selv fortalt, at hun først begynder at skrive et skuespil, når en kvindeskikkelse opstår i hendes forestillingsverden, en kvindeskikkelse, som rummer lyriske udtryksmuligheder.

Et af hendes tidligste skuespil er en demonstration af denne forkærlighed for kvinderoller. Det hedder »Under samme tag« og handler om tre kvinder: en bedstemor, en mor og en 17-årig datter. Tre drastisk forskellige kvindeskikkelser, hvis fællesskab bliver til en to-mod-en situation, da den 17-årige vil demonstrere sin uafhængighed ved at få et barn. Med Razumovskajas ord sker der så det, at mor og bedstemor »forvandler sig selv til de rene monstre og deres liv til et helvede.« Den unge pige går til grunde i familiedramaet. Ren tragiske udgang er ret karakteristisk for Ljudmila Razumovskaja. Hendes »Lille Havfrue« går til grunde i en kærlighed, som ikke bliver gengældt, Maria Stuarts skæbne under øksen er givet af historien, den uforsonlige Medea dræber alt omkring sig og sluttelig også sig selv, og dertil kommer en række andre tragiske endeligt for kvindeskikkelser i hendes skuespil... der er dystre sider i Razumovskajas teaterverden. En gammel og agtet dramatiker i Razumovskajas hjemby Leningrad – nu: Skt. Petersborg – har talt om disse »sørgmodige, ja grusomme stykker«, som efterlader opleveren med »spørgsmål og atter

spørgsmål. Meningen med livet, livets mål? Hvorfor er det så svært?« Giver Razumovskaja svar overhovedet? Den gamle dramatiker siger: »Jo, afhængigt af din sjæls dimensioner!«

Et skuespil med en sand stormflod af spørgsmål er »Maja« – et kvindeportræt, som også er et forsøg på at karakterisere en hel generation. En generation af sørgende mennesker, som er rede til at kaste alle de tømmer, som binder dem til sociale, familiemæssige, økonomiske og alle sammenhænge, ja, de ville gerne opgive selve tyngdekraften. Denne situation, hvor en kvinde ønsker at være fri som for tusind år siden, fri til at skabe alt fra nyt af, – udvikler sig til endnu en tragedie, hvor en højere skæbne siger fra: dertil og ikke længere... Maja falder for et vådeskud midt i en frigørende, ekstatiske runddans.

Ljudmila Razumovskaja har til dato skrevet mere end en halv snes skuespil og flere filmmanuskripter. Hun har oplevet den skæbne at få alle sine skuespil forbudt p.g.a. et enkelt: »Kære Frøken Jelena« – hun har oplevet, at dygtige og velrenommerede teaterfolk har kæmpet for hendes stykker, og hun har oplevet, at de nu kan spilles af hvem, der overhovedet vil – uden censur.

Endelig har hun oplevet at se specielt ét af sine skuespil: »Kære Frøken Jelena« blive en verdenssucces.

Hun har en drøm: at opleve sig selv spille i et af sine skuespil. For lige siden hun var 3 år gammel, har hun drømt om at blive skuespillerinde. Hun dumpede til optagelsesprøverne og blev i stedet uddannet som teaterkritiker; men drømmen er ikke blegnet endnu...

*Lizzi Lykke,
Jens Albinus (delvis skjult) og
Peder Holm Johansen*

Peder Holm Johansen

Páll Danielsen

Gaven til det russiske folk

af Kjeld Bjørnager

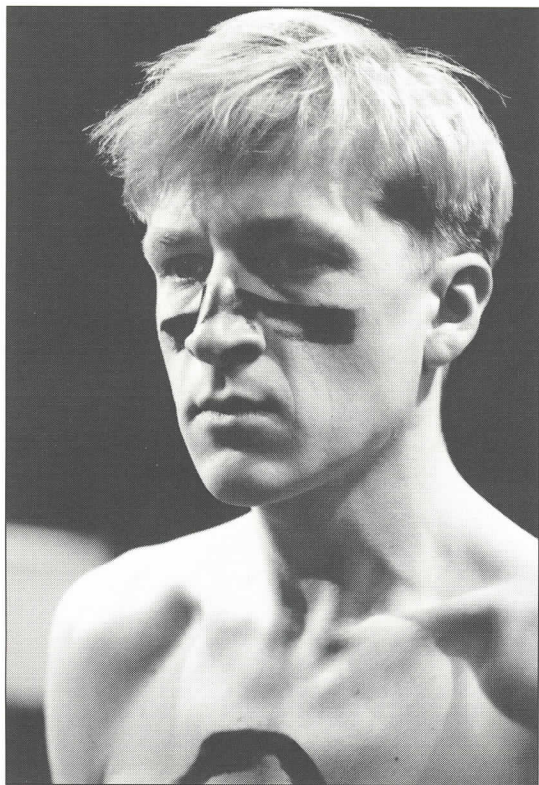
Meget er sagt og skrevet om, at perestrojka har været en skuffelse for det russiske folk. Butikkernes sparsomme udvalg er blevet erstattet af helt tomme hylder; inflationen raser af sted, kriminaliteten vokser ukontrolleret, nationale konflikter blusser op.... man kan sige mange negative ting om resultaterne af perestrojka, men det vil være forkert at glemme, at perestrojkas gave til det russiske folk er en åndelig frihed, som det folk næppe tidligere i sin historie har kendt til. »Nu kan man trykke alt, gid man også kunne trykke nogle pølser!« – var en af mine russiske venners bittermuntre kommentar.

Den åndelige frihed var en gave fra oven, fra magthaverne, fra

Mikhail Gorbatsjov personligt. Men den blev ikke serveret på et sølvfad. Den åndelige frihed – (som russerne har kaldt glasnost: retten til at udtrykke sig offentligt om alle offentlige anliggender) – måtte russerne lære, ligesom man lærer at gå: først tumler man sig op på alle fire, så følger efter nogen tid et par usikre skridt, og først senere bliver gangen sikker og selvbevidst. Og imens sidder de voksne og følger processen med uro og tilbageholdt åndedræt: klarer barnet det nu?

I glasnost-processen har vi i den vestlige verden antaget rollen som de voksne, der kunne se på russernes famlende og gradvis mere sikre udvikling frem til en åndelig frihed, som i dag ikke

igen vil kunne tages fra dem. Det var det russiske teater, der med risiko for at tage grusomt fejl tolkede perestrojkas gave ud af Gorbatsjovs tidligste udtalelser som Sovjets nye leder i 1985. Og så skabte de en sæson: 1985/86, som russisk teater altid vil mindes som noget enestående: i en eneste sæson var teatret det sted, hvor man følte noget helt nyt skabes i forholdet mellem folket og statsmagten. Teatret turde og evnede at se gaven, før den egentlig var gjort klar og forsynet med noget »fra dig til mig«-skilt. Teatret tog fat på de mest brændende af alle de emner, som statsmagten havde lagt låg over igennem årtier: teatret tillod sig at kritisere kommunistpartiets

Jens Albinus

Mette Agnethe Christensen

ledere og anklage dem for korrupsion eller udnyttelse af særlige privilegier; teatret rev sløret af de løgne, som den officielle historieskrivning præsenterede folket for; teatret lagde op til en ideologisk-politisk diskussion, som havde været forhindret af partiets monopol på den til enhver tid gældende sandhed.

Det blev kun den ene sæson, hvor teatret stod i centrum for hele samfundets udvikling, for hen mod midten af 1986 var pressen vågnet op og begyndte at rive tabuer ned med en fart, som ingen af kunstnerne kunne hamle op med. Og så rullede lavinen. Ind imellem forsøgte partiet eller lokale myndigheder at bremse udviklingen eller forhindre bestemte afsløringer; men det var håbløst, der blev højst tale om at forsinke dem nogle måneder. Glasnost-stor-

men fejede hen over landet og fyldte aviser, tidsskrifter, radio og TV med nye grumme afsløringer for hver dag.

Statsmagten havde i Gorbatsjovs skikkelse givet en øget frihed som gave, men det gik som i vort mundheld: Når man rækker fanden en lillefinger, tager han hele hånden. Glasnost blev noget uigenkaldeligt og noget, som ikke kunne holdes inden for visse rammer.

Nu er der så gået 7 år fra det mindeværdige april-plenummøde i partiet, hvor Gorbatsjov tog de første skridt i perestrojkas retning, perestrojkas gave til det russiske folk blev måske en del mere omfattende, end nogen dengang forestillede sig. Man kan med god grund så spørge: Hvad er gaven blevet brugt til? Hvad har været de vægtige og vedvarende kunstneriske resultater af den ny-

vundne frihed?

Hovedsagelig til at demonstrere netop denne frihed, til at bekræfte den ved at tage emner op, som før var forbudte eller ved at præsentere al den litteratur, kunst og teater, som i årtier har været anset som forkert, afvigende eller dekadent og derfor belagt med forbud.

Det russiske folk har fået adgang til en helt anden side af den russiske litteratur i vort århundrede, for hele vejen op gennem århundredet har der været betydelige forfattere, som Sovjet ikke kunne acceptere. Det gjaldt de voldsomt eksperimenterende modernistiske digtere i begyndelsen af århundredet, det gjaldt en forfatter som Vladimir Nabokov, der uden på noget tidspunkt at fornægte sine russiske rødder blev en af verdenslitteraturens

Fortsættes næste side

Lizzi Lykke, Peder Holm Johansen (i baggrunden) og Jens Albinus

hovedpersoner, men altså indtil for nylig kun i den vestlige verden, det gjaldt Aleksander Solzjenitsyn, der blev tvunget i emigration og fra sin eremithule i Vermont, USA, stædigt fortsatte sin kamp for en anden sandhed om Sovjetunionen, det gjaldt Vasilij Aksjonov, som var en lederskikkelse for en hel generation af unge forfattere i 60'erne, men som blev 'frivilligt' tvunget i exil i USA omkring 1980 med det resultat, at hans navn end ikke måtte nævnes i sovjetisk presse.

Men det drejede sig også om en lang række forfattere, som lever eller levede i Rusland, men kun har deltaget i den officielle litteratur med en del af deres forfatterskab, mens væsentlige værker blev gemt i skrivebordsskuffen.

Nu er værkerne kommet frem og ændrer hele billedet af disse forfattere og deres rolle i samfundet og litteraturen. Det drejer sig om forfattere, som igennem tyve år har skrevet og

kæmpet for deres værker uden at kunne få lov til at se dem på tryk eller på scenen. Eeks. Ljudmila Petrusjevskaja, der for nylig besøgte Århus: Alle inden for teater og litteratur talte oftest igennem tyve år om denne særprægede og betydelige forfatter og dramatiker, men ingen steder kunne man læse hendes værker eller se hendes stykker. En lignende skæbne har forfatteren til »Kære frøken Jelena«, Ljudmila Razumovskaja, haft.

Indtil videre er perestrojka i teater og litteratur præget af de forfattere, som fandt deres egne ben at gå på i tiden op gennem 70'erne, dvs. forfattere, som skrev og skriver ud fra oplevelsen af det Sovjet, som eksisterede dengang. Forfattere, som brænder efter at få sagt alt det, som de ikke kunne sige dengang. Nu kan de og nu gør de det.

Der er ikke dukket mange nye navne op i litteraturen. Man kan undre sig: nu har de fået

den åndelige frihed, er der så ingen unge talenter til at benytte sig af den? Jo, men den åndelige frihed bruges som sagt indtil videre mest til at demonstrere, at man har den. Dvs. til at afdække tidligere løgne og til at hive lig op fra lasten. Mængden af løgne og lig fra de 70 års Sovjetstyre er stor nok til at holde en del intellektuel kraft bundet i nogle år endnu.

Men lad mig nævne to navne, der er trådt frem som nye under perestrojka – Kurajev og Kaledin. De har hver sin indfaldsvinkel til verden, men begge dybt karakteristiske for den russiske litteratur:

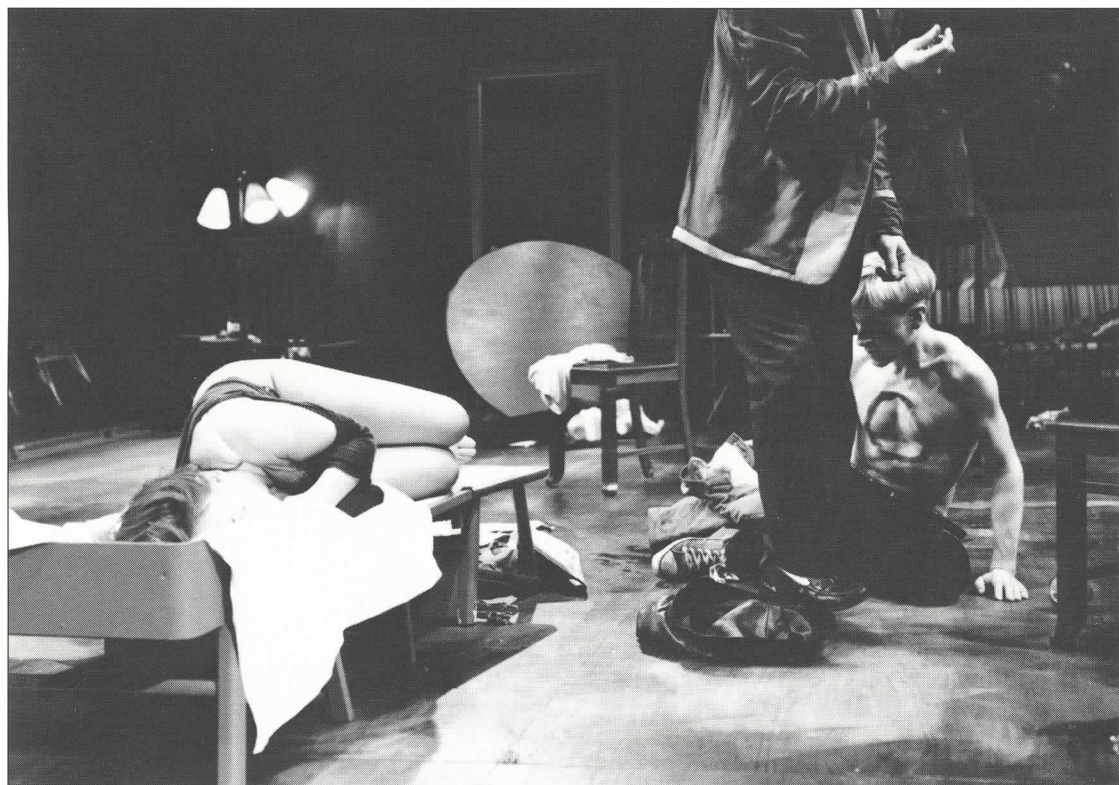
Kurajev har skrevet en fortælling om en menneskeskæbne i historiens malstrøm. En beretning om et menneske, som skifter identitet for at overleve følgerne af matrosernes oprør i Kronstadt i 1918. Bogen er et sprogligt mesterværk på grænsen mellem virkelighed, drøm og det fantastiske.

Endnu et produkt af denne ufattelige russiske virkelighed, som får forfatterne til at gribe efter det groteske for at kunne skildre det, – Kurajev har litterære forløbere som Nikolaj Gogol og Mikhail Bulgakov. Bogen hedder »Kaptajn Dichstein« og er udkommet på dansk.

Kaledin har skrevet »Den ydmyge kirkegård« som er en selvoplevet, barsk virkelighed. Hos Kaledin får virkeligheden ikke fantastiske former, her er der tale om at få jord under neglene i en verden af kirkegårdsarbejdere. Bogen er netop udkommet på dansk på Husets Forlag. Kurajev og Kaledin er enlige svaler. Den store nye generation, som vi alle venter på skal sprøjte deres originale talent ud over de hvide sider, lader stadig vente på sig. Men den skal nok komme.

Lizzi Lykke, Peder Holm Johansen og Páll Danielsen

Mette Agnethe Christensen, Peder Holm Johansen (stående) og Jens Albinus

Jens Albinus

